17. Ms.U. 2118/P: Kelemen István (1897/8: VIII. o.t. Kvár):
Magyar dolgozatai

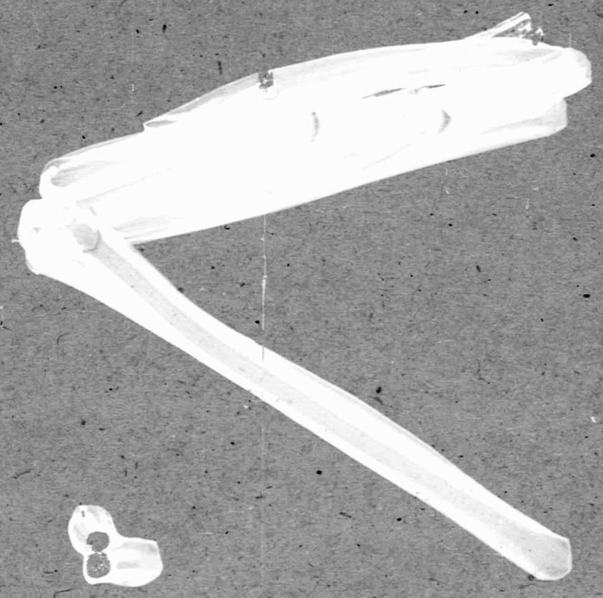

Unitárius főgymnázium.

VII. Gymn. osztály 18 27/28 tanév:

Kelemen István

Magyar dolgozatai.

Rigó Árpád papirkereskedése Kolozsvárt.

ACADEMIA R. S. ROMANIA
BIBLIOTECA
FILIALA CLUJ

I.

A földmüvelés minden emberi müveltség kezdete.

Volt idő, midőn földet nem szántottak, magvat nem vetének, hanem nómád életet éltek, vagyis addig maradtak valamely helyen, míg az állataikat kielégité. Összegyüjték a vadon teremő gyümölcsöt, elfogták a nálok gyengébb állatokat, de elfogyasztták az útjokba akadt idegen csoportuak a viadalban megölt vagy elfogott embereit is.

nomádéletet

kielégité

útjokba

A föld első müvelőitől, ha e kezdetleges korban a földmüvelésről lehet szólni, a vagyon s életbiztonság teljes hiánya megkövetelte, hogy csoportosan lakjanak s igy egymást közösen támogassák társaik vagy a vadállatok megtámadása ellen.

A csoport-képződés által a földmüvelés nagy lendületet kapott, mert ez a teljes vad állapot

vorvadó kiválást nagyban előmozdítá.
Az mai viszonyokhoz képest alig képzelhető el, hogy a mindennapi élet mily nagy gonddal járt, midőn a vadállatok elfogása nem volt oly könnyű dolog s midőn a földön arany kalászok helyett csak tüske és bozót nőtt.
Később kőből s vasból eszközöket gyártának, együtt legeltették barmaikat a mezőn, közösen szántottak, vetettek, arattak s ekkor azután osztozkodtak a terményeken; mégis mily ritkán gondolunk a nagy jótétre, mely a földmüvelés feltalálása által háramlott az emberi nemre.
Az földmüvelés, mint őrségi és természetes foglalkozás, minden emberi müveltség kezdete volt, mert ez adott hazát s állandó lakhelyet az embernek. Az föld első müvelőinél a földmüvelés és állandó lakás gondolata egyszerre fejlődött ki, mert a föld gondozása s a belevetett magvakból duzzadó növények ápolása, a nomád élet fogalmával nem egyezett meg.
Tehát letelepedtek; a földet művelni kezdék.
Az fáradságos munkán és az eszközök hiányos voltán úgy segítének, hogy csoportok alakúltak, a melybe nemcsak vérrokonok, hanem idegenek

növények

is tartoztak. Egy együttesen szántottak, vetettek és arattak s a betakarítás után a gabonán megosztoztak.
Az puszta föld megmüvelése, a nélkülözhetlen eledel megszerzése, a fölösleges gabona értékesítése mind feltételezték az együvé-tartozást, mely alapja lett egy kis körü társadalomnak. Ha az együvé tartozók felosztják magok közt a terhet, jogot és annak gyümölcsét, derengeni kezdett agyukban az addigi homályos fogalom s rövid idő alatt előlépett a homályból egy üj fogalom: a haza fogalma.
Az földmüvelés tanítá az embereket békés keresetre és rendszeres munkára.
Kezdetben, mivel a müveltségnek még alacsony fokán állottak, csak a mindennapi életre gondoltak az emberek, szellemi munkát egyáltalán nem végeztek; ámde, mivel kevesen voltak, folyton egymásra valának utalva, s mivel az egymásra való utalás feltételezi a közmegegyezést, békét és egymás iránt tápláltt jó indulatot.
Mivel a mindennapi életre gondoltak elsőnte csak, ha élni akartak, folyton kellett, hogy munkálkodjanak, tehát rendsze-

eee
föltételezték
kis körü
eee
föltételezi
Eee

res munkát kellett végrehajtaniok.
A békés kereset fogalma pedig kizárá, hogy az erősebb kirabolja a gyengébbet, megfossza évi munkájának fáradságos eredményétől.
A földmüvelés szélesbite felfedezéseri isismeretei körét.
Az eszközök hiányosak és kezdetlegesek valának, ezeket folyton javitani és jobbitani kellett; másrészt az eszközök száma kevés volt, ujakat kellett feltalálni. Az ujak feltalálásán, a régiek kijavitásán gondolkoztak mindig s ezáltal az ismeretök köre folyvást szélesbedett, mert ehez az ész használása rendkivül szükséges volt. Ez adott aztán az embereknek leleményességet. Az alapja a szellemi életnek ezzel meg volt vetve.
Továbbá, ha valamely helyen nagyon elszaporodtak, a föld nem táplálhatta s igy kénytelenek voltak más vidékre vándorolni.
A földmüvelés függetleniti az embereket a külső szükségletektől, mik nélkül öntudatra nem ébredhetnek s magasb szellemi munkát nem végezhetnek. A föld ellátta az embereket táplálékkal, ha azt müvel-

megfosszaeredményétől

ehhez

ők et

ele

tik s ekkor kezdek belátni, hogy ez az ők munkájoknak az eredménye; ezzel egyuttal jöttek öntudatára annak, hogy kell egy fölénynek lennie, a ki pl. esőt, meleget ad. Igy fejlődött ki az Isten fogalma, kit, mint szerető jó atyát tiszteltek, kitől minden jó származik adomány és ezáltal szelidültek az erkölcsök is.
Mindezekből látható, hogy mennyire alapja volt a földmüvelés az emberi müveltségnek s ezért tekinthetők úgy a földmüvelők, mint a müvelődés uttörői.

atyakéut

ittörőinek

2

Első sorban, hátrább za-
vart tárgyalás. Kiállítás,
helyesbítés stb. elég gondos.
Csak a dolgozatot beszé-
lésére kellett volna
jobban ügyelni.

3

II.

A Hunyadi-ház érdemei és dicsősége.

/: Oratio. :/

Van-é a Hunyadi névnél hallhatatlanabb, melynek képviselői, tüzokádó gyanánt bukkannak elő a tenger mélyéből? Hunyadinak, hősök-hősének szereplése, háborúban dús 15-ik században kezdődik s családja tekintélyének szilárd alapját a nagy hős veti meg. Dél-szláv eredetű Hunyadi rangban és tekintélyben folytonosan emelkedett s fényes hivatása tetőpontját kormányzósága alatt érte el. Találhatott volna-é ez ország e fényes hivatalra méltóbbat, képesebbet, polgári erényekkel nem kevésbé, mint hadi dicőséggel tündöklő Hunyadi Jánosnál? Tiszta, polgári erényű Hunyadi, önzetlen hazafi, egész életével megmutatá, hogy magyarnak nem született

halhatatlanabb
tüzokádó
a háborúban
Hunyadink
a
kevésbbé
Egész

egyén is lehet jó magyar hazafi. M. ő magyarnak született.
Mily boldog, mily megnyugtató érzés hatja át keblünket, ha embertársainkkal, ha szeretteinkkel tehetünk jót, de mennyivel lélekemelőbb, magasztosabb az érzés, ha hazánkkal, mely mindnyájunknak édes szülő anyja, tehetünk valami üdvöst.
Hunyadi mint ember önzetlen, mert tegi hatalmát, melyet fényes hivatala adott kezébe, nem személyes emelkedésére, hatalma gyarapodására, hanem közjó-eszközlésére fordítá.
Hunyadi mint hadvezér láng ész volt, mert győzelemről győzelemre vezette a keresztény ség lobogóját s minél nagyobb volt a veszély, annál fényesebben, annál vakittóbban tűnt ki hadvezéri tehetsége.
Hadvezéri tehetségére vonatkozólag nem is említem fel, hogy Isten után ő benne látták ez ország őrangyalát.
Hunyadi mint a keresztény ség Maecenassa s ennek fő és jogadozhatlan támaszaszra, keresztény vallásért tanusitott buzgalmáért minden érzszobornál maradandóbb emlékü nevét kapta; „keresztény ség védője."

Nem vaj?
a fordítá.
Mint Lásd túl 6.7
Maecenassa
a

Hunyadi, mint koronánynyó- nem tűrte és nem
is tűrhette, a hatalmas török szultán hitű-
zött szélyét megvalósulni, hogy: valamint az
égben egy Isten, úgy az egész földön egy× ha-
talmas uralkodó legyen, kinek kezében össz-pon- összpontosuljon
tosuljon minden hatalom."
Hunyadi, ki történelmünk legnagyobb hőse,
egyike a legtisztább jellemeknek, győzelemről lásd fennebb!
győzelemre vezette a kereszténység lobogóját
vele szemközt-álló nagyszámú török sergen,
miként a felhőkből lecsapott villám, mely Mikként
egy pillanat alatt megdöntí pusztító hatal-
mával a bérczorom égbe-törő tölgyet, úgy
döntötte meg ő is vas-karjával a vad csordák
xerxesi erejét.
Nem említem Hunyadinak győzelmeit, mert
azok elégge meg vannak örökítve az utókor
számára; nem említem hadvezéri tehetségit, lásd tud.
hisz azért választottátok meg koronányzó-
nak; nem említem koronányzói bölcsesé-
gét, hisz az napról-napra világosabbá
lön előttetek és végül nem említem jelle- lön
mét, mely titeket mind inkább bámu-
latra keltett.
Hunyadinak köszönhető, hogy „él magyar

ál Buda még" s hogy templomainkban
Isten imádására polgártársainkat harang-
gok mélabús hangja hívja össze és nem a
törökök sípjainak éles hangja.
Hunyadinak, fia Mátyás, már apja ko-
rában kitüntette magát városok ostro-
mánál s apjához hasonlóan hősiesen
védte mindig e hazát.
Mivel róttá le az ország Hunyadi iránt rójja
érzett nagy háláját?
Azzal, hogy Mátyást, Hunyadinak Vigyen pezsgett
vére pezsgett ~~az~~ ereiben, megválasztotta pezsgője válaszassza meg
királynak, fejére tette a fényes, királyi, tegye
koronát, melyet ő dicsőségesen 32 éven jog hordani.
át hordott fején. Forrás: Horváth Mihály történelme.

Miklós Koronanyó. 3/4.

A dac-dic-okról dolgozata
elején az érthetetlenség ig
kerüli. Nincs egy mon-
data sem gramatikai hibával
találkozik. Tehetsége van dolgozni
kell dolgozni!

5

III.

Legnyomorúltabb koldús a fösvény.
/: Zárthelyi dolgozat. :/

legnyomorúltabb

Jól mondja a közmondás, hogy a fösvény sajátszerű (szerencsétlen) zsiráfon közik! A fösvénység lelki betegség, melynek egy jó oldala mellett, számtalan árny-oldala van; fösvénység jó-oldala: boldogítani, még akkor is, ha magunkat sanyargatjuk; árnyoldalai: önzés, élet örömeiről való lemondás stb.

a

szükmarkúsággal

A fösvénység spórolással kezdődik, melynek utóbbinak valaki utóljára annyira rabja lehet, hogy még önmagától is megvonja a szükséges dolgokat; társadalom ilyen embere, önmagára, külsejére, megjelenésre sok gondot nem fordít, hanem mintegy lemondva az élet örömeiről, gyűjt-gyűjt; de nem tudja, hogy kinek.

A

A fösvény lemond az élet örömeiről, csakhogy minél többje legyen. Kerül mindent, mi kiadással okoz. Régi és igaz közmondás, hogy csak ép testben lakik ép lélek; de fösvénysége nem engedi, hogy testét edze s erősbítse s lelkét művelje és nemesítse s így vézna testtel, megtört lélekkel tengeti életét. Fösvénysége miatt megfeledkezik Istenéről, kinek mindent köszönhet s pénzét bálványozza.

edzze

istentől

A fösvény ember önzővé lesz; másnak nem jó, csakhogy kincse, minél nagyobb halmot képezzen. Nem tesz másokért s így fogalma sincs arról, hogy jótét után, mily édes, mily különös érzés hatja át keblünket. Kerüli a társas összejöveteleket, hogy pénzét ne adja ki kezei közül. Nemcsak felebarátait kerüli, hanem utálattal fordúl el, könnyező szemekkel segélyt kérő vérrokonaitól.[1]) Az ilyen ember jelszava ez: „Több, több."

közül

A fösvény ember élő halott, mert hiányzik belőle minden, mi más, áldozatra-kész emberben megvan. A fösvény rideg szobában, fűtődhetik mint halálos beteg s legyen bármennyi pénze, mégis nélkülözi a gondos ápolást, még ha családot alapít, akkor gondos ápoldában részesül.

fekhetik

alapítana

részesülne

A fösvény ember nem tartozik a társadalomhoz s hiányzik belőle minden, mely isteni

erkölcsére vezethető vissza. A fösvény ember, Jézusnak ezt a parancsát nem teljesíti, hogy szeresd felebarátodat, mint te magadat. sem ten
A fösvénység tehát vakká és boldogtalanná tesz, mert a gazdagság csak azt teszi boldoggá, ki azt ésszerűen használja fel, ki könyörül embertársain s mije van, azt mással szívesen megosztja. ésszerűen a is

3

IV.

Parainesis.

/: Ismertetés. :/

Kölcsey „Parainesisét" unoka-öcscséhez írta, hogy vidám és bánatos napjaiban gyűjtött kincséből emlékket áltrosson számára.
E nagyszerű művét, mely utókor számára az világító fáklya az élet sötét útain, költőnk e szép mondatával kezdi:
„Az, ki életében sokat érzett és gondolkozott, s érzeményeit és gondolatait nyom nélkül elröppenni nem hagyta: oly kincset gyűjtött magának, mely az élet minden szakában, a szerencse minden változásai közt gazdag táplálékot nyújt lelkének." könyvében sok szép van megírva, igyekezzünk azokat magunkévá tenni, lényünkhöz kapcsolni.
Költőnk élete sem volt mentes csapásoktól és csalódásoktól s ez által tanult meg embert becsülni s türni.
Kéri öcscsét, hogy e művét méltó érzelmek közt olvasgassa, mert abból tanúl meg erényért, hazáért s emberiségért lelkesülni.
Atyai ház küszöbén túl egész más világ van, hol gyakran legszentebbnevek is megtapodtatnak vagy álorczául használtatnak gonosz czélok eltakarására; hogy ezt elháritsuk gyakorolnunk kell az erényt, magunkévá tennünk s attól soha el nem válnunk. Az a elháritsuk
De hát mi az erény?
„Az erény nem más, mint meghatározott elv szerint élni, tenni, mit erkölcsiség kíván, még akkor is, midőn haszon, indulat heve

7

másfelé ragad." Erényt gyakorolni, akaratot erősbíteni legszebbek legszebbike.
Az ember teremtés koronája, tökéletesülhető s hogy tökéletesülésének mily magas fokára jutott, az saját énjétől függ; mert jó tulajdonait kimüvelni, fejleszteni s a rosszakat levetkőzni, minden ember érdekében áll. Tökéletesedését annál inkább éri, minél inkább gyakorolja a jót.
Imádni Istent első dolgaink közt legelső, mert e láthatlan lény jelenségei sugárzanak felénk mindenütt mindenünnen; e meghálálhatlan jóságnak köszönhetünk mindent s ezt a hála legmélyebb érzetével, imádással rójuk le.
Szülőket tisztelni, becsülni, Isten imádása után első dolog; kik annyit fáradnak, sőt még nélkülöznek is, csakhogy gyermekök boldogságát minél szilárdabb alapra építsék; e két lelki tulajdonság teszi az embert s ez különbözteti meg az állattól. Ha az állat felnevelte kölykeit, azokat elüzi s így megszünik köztük minden: míg az ember, ha felnevelte gyermekeit, még azután is megmarad szülő és gyermek

a tökéletesithő

a

k

a

közti viszony.
Szeretni embertársainkat, javukra munkálni, emberbaráti kötelesség. Az ember társadalmi állásában, melyet elfoglal, hozhat létre oly dolgokat, melyekkel egész hazája javát eszközli; ha kitsinyben is, de mégis előmozditja hazája boldogulását. Boldog, ki hazáját, a szó szoros értelmében szereti, mert ez a tulajdonság az erények koszorujában oltbatlan fénnyel ragyog. koszorujában
Minden áldozat fáradozással jár s néha még önmegtagadással is, de minden áldozat elenyésző csekély azokhoz képest, miket hazánk hazájának kivánhat tőlünk.
Lehetetlen, hogy az ember mással ne szoruljon s ezért társaságban élő ember nem önmagáé, mert vele rajta elkövetett jótetteményeket viszonoznia kell. a vele
Emberi ész csak társaságban fejlődik, már pedig a haza nem egyéb, mint egy nagy társaság, s ki kis társaságban tevékenyen munkálkodik, az egész hazája boldogulását eszközli s ezért kell hogy minden müvelt embernek legfőbb gondja hazája legyen. Ki elzárkozottan él, csendesen s magány-

ban, annak talentuma fejlik, mert az olyan tudománynak szenteli magát; ki pedig, világi zajban él, annak jelleme s charaktere fejlődik s erősbödik.

A természet mindenkinek nem adott egyforma talentumot, de mit önkényt nem adott meg, azt lankadatlan szorgalommal magunkévá tehetjük, csak erős akarat kell. Erős akarattal lehet ismeretek országába jutni; azonban ezt már ifjú korban elérni lehetetlen s ezért kell holtig tanulni, mint a jó papnak.

Ha ékes-szólással vagyis szónoklással tanácskozásban részt kell venni, hol a haza ügyeit meghányják-vetik, akkor már az ifjúság küszöbén ismerni kell hazánk dolgait, törvényeit és viszonyait. Ékes-szóláshoz megkivántatik teljes nyelvismeret, szóbőség. Bölcsesség legnagyobb mestere az életnek, de az élet csak úgy éri el czéljait, ha czélirányos.

Könyvet írni nem közömbös s hozzáfogás előtt megvizsgálandó, van-e elég anyag, tudomány és tapasztalás? s ha nincs, akkor

szónoklással

ifjúság törvényeit szóláshoz

akkor gyüjteni kell.

Lángerő kevésnek van adva, azonban ernyedetlen szorgalom által mások tudományát, tapasztalását magunkévá tehetjük s úgy e földi pálya befutása alatt sok jót lehet tenni s kell is.

Minden ismeret forrása a tapasztalás. Tapasztalással létrehozott vizsgálat megmutatja, hol van hiány? mit és hogyan kell tenni?

Tettünk végrehajtásánál itélet és akaraterő kell, hogy vezessen minket. Itéletünk tapasztalás, tanulás, figyelem és gondolkozás által fejlődik. Ha ezek bennünk összpontosúlnak, akkor lehetetlennek látszó is gyakran lehetséges.

Eknélkül lépni veszteljes pályára valmerőség; de midőn közügy kivánja, akkor mindent bátran kell kimondani s el kell tekinteni e közmondástól: „Szólj igazat s betörik a fejed."

Bátor szivre nagy szükség van úgy pillanatnyi, mint hosszan tartó szükségünkben. Ha bátorság türelemmel és állandósággal van párosulva, akkor nagy és követ-

vész-dús

hezetes tettek hajthatók végre. Tetteink végrehajtásánál vannak, kik akadályoznak, el buktatni akarnak s ha ez sikerült, akkor gyávának neveznek s bukásunkban megvetnek. Bátor szívvel kell tenni még akkor is, ha, mint a végrehajtás bizonyossága, úgy a hála is bizonytalan. Tetteink végrehajtásánál fokozatosan kell haladnunk, lassan és biztosan, de mindig fölebb!

Tökéletes ismerettel dicsekedni rút dolog. Az ember önmagáról is alig tud szánót adni; hát még embertársiról! embertársiról legfejebb „per analogiam" való következtetés által.

önmagáról

embertársiról

Az ember külsejéről és belsejéről megítélhető: külseje ruhája szerint változik; belsejét pedig vizsgáló szem elől rejteni könnyű.

Nagy mester az idő, mely alkothat és bonthat. A bölcs a fát még aggkorában is elültetni, noha jól tudja, hogy nem maga, hanem unokája számára ültette. Csak akkor tenni, mikor biztos a jutalom, balgaság! Időnket fel kell használnunk s minden óránknak le kell szakítani virágait.

Halandónak sorsra bízni magát balgaság,

hisz akkor mire való a szabad akarat? Sors által választott megérzi hivatását, megtalálja kijelölt útját s szerencsésen választja eszközeit s így hazáját szolgálhatja sannak dolgait kormányozhatja. Ha hazánk boldogsága szilárd alapon nyugszik, ha erényt gyakorlunk, ha mások véleményét meghallgatjuk, ha erős akaratunk van: akkor lehetünk boldogak. Lehetünk boldogak, de csak pillanatokig, mert a boldogság nem állandó. Boldogságunk nem állandó, mert az örömhirtelen elenyészik s felváltja csakhamar bú-bánat. Ezért halandó egész életén át boldog nem lehet.

boldogok

boldogok

Nem

Költőnk végül azt mondja, hogyha „a felébredés kínos óráiban öcsöse e művét költők

előveszi, jusson eszébe: hogy a felébredés kínos óráinak gyötrelmeit ő is átélte, mivel az alól egy halandó sem vonhatja ki magát; azonban szerelmét embertársai s bizodalmát az örök sors iránt igyekezett megőrizni s ki e kettőt bírja, az fisztbe ment reményeit után sem fog vigasztalás nélkül maradni.

óráiban

Költőnek szép gondolatai lelket művelő s

nemesitő hatással vannak az olvasóra.
Kölcseynek „Tarainesisében" foglalt eszméi
napfényt hintenek az élet sötét útaira s
ezáltal azt megvilágitják.
Kölcseynek szép gondolatai mily egyszerüek,
ép oly gyönyörködtetők s mily rövidek, ép
oly magvasak, tartalmasak. Szép prózai
müvei és költemények tanubizonyságot tesz-
nek hazaszeretetéről, nagy s jeles iróí tehet-
ségéről s emberismeretéről.
Kölcsey, ha több jeles munkájával irodalmunkat nem is gazdagitotta volna, müve örökre nevezetes maradna irodalmunkban s abban maradandó helyet foglalna el, mert müve örökbecsü s sem idő-vasfoga, sem enyészet romboló hatalma nem ronthatja meg, nem kisebbitheti értékét; s bár véges volt Kölcseynek élete, azért örökké fog köztünk élni s ha teste el is porladott, azért halhatatlanság aranykoszorúja övezi, mert müve miatt halhatatlanok.

Szép
mily
egyszerüek
magvasak
tartalmasak
müvei
tanubizonyságot
tehetségéről

müvei
halhatatlanok

3

V.

Pétőfi szatirái.

/: Ismertetés. :/

Szatirának oly gúnyos költeményt nevezünk, mely fonáságokat, hibákat, bünöket ostoroz s ezeket nevetséges szinben állitja elénk; célja megnevettetés után javitani. Ha a szatira egyes embereket tárnad meg, paszkvilnek nevezik. A szatira azon korban virágzik, midőn az erkölcsök süllyednek, midőn a költő belsejében élő eszmék s külvilág romlottsága közt oly nagy ellentét van, hogy a költő felháborodásában keserü gúnyra fakad.
Eleinte szatirának rögtönzött, ingerkedő verset neveztek; később gúnyos, tanitó költemé-

a

11

nyerre szorították ez elnevezést.
Irodalmunk kimagasló szatira költője Petőfi Sándor.
Petőfinek nevezetesebb szatirikus költeményei a következők:
Stubrus gazda; boldog pestick; pinty úrfi; nyakravaló; ebéd után; az öreg úr; a nemes; kalandozásai; Patkó Pál úr; magyar nemes és a táblabíró.
„Stubrus gazda" című szatira tartalma:
Stubrus gazda feleségével összeperölvén kocsmába ment bosszúból s itt addig mulatott, míg a bakter tíz órát jelzé; erre hazament, de felesége a perlekedést megint elkezdé, mire a gazda, miután feleségét elverte, újból kocsmába ment. Másnap feleségre azt hiresztelték, hogy ő kényszeritette az urát, hogy kocsmába menjen, mert házába nem engedte be. Rimes páros.
„Boldog pestick" című szatira tartalma:
A pestick lucullusi lakomákat rendeznek, vigan élnek, színházba kocsin mennek. Ily vígsággal töltenek éjjelt-nappalt mindaddig, míg csődbe nem kerülnek.
Jambikus sorokban van megirva. Páratlan számú sorok 8, páros számuak 7 szótagúak. Refrainja:

„Mi boldog pestick!" Vers-szakok 8 sorból állanak.
„Pinty úrfi" című szatira tartalma:
Pinty úrfinak egyáltalán nincs pénze, de azért él, ruházkodik és szép szállást tart.
Jámbusokban van megirva; páratlan számú sorok 9, páros számuak 8 szótagúak. Refrainja:

„Pinty úrfi a maga nemében
Hol puszta fabú környékében
A legpáratlanabb gyerek."

„Nyakravaló" című szatira tartalma:
Nyakravalóban, mely paszkvil, Mészáros Lázár van kigunyolva; szerinte katonánál nyakravaló a fő. Honszeretet, bátorság mellékes.
„Ebéd után" című szatira tartalma:
Mily kedves ebéd után, pipázva, puha pamlagon heverni, ha légy nem ingerkedik az emberrel; mily jólesőt nézni hüvös szobából, hogyan dolgoznak tikkasztó melegben a munkások. Könnyü parancsolni, de a végrehajtás akadályaira is kell mindig gondolni. Vers-szakok 4 sorból állanak.
Minden sor hat szótagból áll.
„Az öreg úr" című szatira tartalma:
Egy öreg urat féltékeny szerelem gyötör, míg nőtlen volt nem esett tér híre hivatala s éjszakázhatott is s ha aztán lefeküdt, álom közt folyának éjjei. De most

szemét sem meri behunyni. Költőnk végül azt
mondja, hogy szegény öreg: féltés hiába bánt, mert
öiséd szobaleányát szereti. Vers-szakok 4 sorosak. A
Páratlan számú sorok 8, páros számúak 6 szótagúak. a
„A nemes" czímü szatira tartalma:
Lopott, rabolt a gazember s ezért derese hiztak,
hogy megbüntessék; de ő így kiáltott fel:
„Hozzám ne nyuljatok!"
mert én nemes vagyok. Pető fi e versét azzal vég-
zi be, hogy nemesnek ily utódját fel kellene
akasztani. Vers-szakok 4 sorból állanak. A
„Vkatootaia" czímü szatira tartalma:
A költeményben Vkatootaia országa van kigú-
nyolva, melynek nagyra-termett natíója, nem
akar művelődni. Vers-szakok 4 sorból állanak.
„Pató Pál" czímü szatira tartalma: szatirában
A költeményben, melynek refrainje:
„Ejh ráérünk arra még"!
lomhán élő; hanyag ember van kigúnyolva.
„Magyar nemes" czímü szatira tartalma.
A szatirában, melynek refrainje:
„Én magyar nemes vagyok!"
kényelemért sóvárgó, dologtalanul élni akaró
nagyszámú magyar nemesség van nevetséges
alakban feltüntetve. Trocheusban van irva.

A két első sor 8, a másik „kettő" 7 szótagú: rímes pá-
ros. Vers-szakok 4 sorból állanak.
A „táblabiró" czímü szatira tartalma:
Főszereplője Tegyveres Tamás, ki üres fejü; resinden-
tiája kálnó mellett van, mely falu a rendet csak
hírből ismeri. A nap már jó magasan áll az égen
és ő még mindég alszik. Felkelt, hogy irjon fiának irjon
levelet, mit reggelizés után meg is tett. Mikor
kész volt levelével, betoppan Dezső fia szobájá-
ba, kinek a táblabiró azt mondja, ha pénzét nem
sajnálná, visszaküldené Pestre, hogy levelét
ott olvassa. Fiának tanácsolja, hogy nyilvános
téren lépjen fel, mit ő ellenmondás után, fenye-
getésének engedve, megtesz. Erre a táblabiró nyoi-
jas lett; pedig, ha tudná fia szándékát, nyakát
tekerné.
Alexandrin versben van megirva.
Allitteratio:
A földön minden fölforobult fenekestül.
Kukorit a kakas hajnal hasadtára.
Tehátlan tehát a kakasság kukorit.
Fölkelt, felöltözött, bebujt ruhájába.
Metaphora:
De van köztük új is, egy kis gyémánt láda:
A szép kis Piroska, Tamás ur kánya.

Exclamatio:
Hejh, inuod kell még ma, inuod kell valóban!
Oh siralmas idő! oh elfajult világ!
Interrogatio:
Ki tereune talpon, hogyha nem Borbála?
Így élek. De te, jó bátya, te hogyan vagy?
Illeutet:
Láttuk a vén tölgyet, nézzük meg lombját is.
Illendő megnéznünk a kis Piroskát is.
Hyperbole:
Ki látta a Gellért hegyet életébe?
Anna, hegy e hasonló miniature képe.
Fején a haj ezer zsindelyszöggé válik.
Hasonlat:
Kapunk alatt hintó tereun
S mint a villám visz el.
Tetőfi szatirái sikerültek, mennyiben mindenikkel
hatást ért el; szép költői nyelven, éles gúnnyal
vannak írva s költői szépségekben gazdagok.

Miklós Zsigmond.

mennyiben

Fuvas

3

VI.

A tétlenség minden bün kezdete.

bün

Lugia

/: Értekezés. :/

Tapasztalható, hogy közmondásokban mily megdönthetlen igazság van kifejezve. Már régen megmondotta Szent Ambrosius püspök, hogy a tétlenség minden bün kezdete.
A tétlenség nagy bün, mert gátolja az értelem s lelki-ismeret kellő kifejtését.
Tudjuk, hogy mindnyájan munkára vagyunk terentve, mely munka az emberek egyéniségé szerint más és más. Mindenkinek kell munkálnia, mert társadalmunk a henye embert nem tűri meg. Az emberek egy része szellemi, míg más része testi munkát végez. Munkálkodni szükséges, mert csak így élhetünk meg, hazánk boldogulását csak így eszközöl-

14

hetjük.
Sajnos, azonban még mindig vannak, kik nem akarnak dolgozni: az ilyen embereket hasonlók a herékhez. Munkálkodás teszi az embert emberré, mert munka által leszünk okosak, hazánknak jó polgárai.
Vegyük a közönséges embert, ki lankadatlan szorgalommal dolgozik mindaddig, míg eszközei épek; ha ezek megrongálottak, ki kell javítnia, azokat (szerzett) nak kell gondolkoznia azok kijavításán, olyanná tevésén, mint míg épkezett: azaz gondolkoznia kell szeáltal fejlődik értelme.
Míg a munkás ember gondolkozik, addig a rest ember engedi eszét a parlagon heverni.
Munka elvégzése után mily megelégedés hatja át keblünket, mily boldognak érezzük magunkat s mily édes munka után a nyugalom! ezeket a rest ember nem érzi.
Munkás emberrel, kinek kezei között izzad az ekeszarva, ki verejtékével műveli meg a földet, képzelhető mily fáradságos munkát végez; de vigasztalja, ösztönzi az a tudat, hogy milyen a munka, olyan a jutalom.
A rest ember retteg minden megerőltetéstől s az élet czélját, a jóra és nemesre való törekvést,

semmivé teszi.
A rest ember saját ügyével sem törődik, másokon épen nem segítene; másokért nem tesz sigy fogalma sincs arról, hogy jótett után mily kellemes érzés járja át keblünket. A rest ember „élő" halott, mert hiányzik belőle minden, mi más áldozatra-kész emberben megvan.
A rest ember, ha beteg, feküdhetik hideg szobában, mint halálos beteg s ha elvész, a társadalom pusztulásán nem könnyezik, hisz nincs ki sajnálja, másokkal restelt törődni; míg, ha munkás ember pusztul el, a társadalom elveszte feletti bánatában végső útjára könnyező szemmel kíséri el.
A restség alkalmat szolgáltat az érzékiség gyarapítására s így szabad tért enged a szenvedélyeknek.
A rest ember, ha ételben és italban bővelkedik, boldognak érzi magát; azonban, ha ezekben szűkölködik, még a bűn elkövetésére is képes, csakhogy minél könnyelvben, dolog nélkül, juthasson élelemhez.
A restség tunyává, utálatossá tesz, mert a munka is csak azt teszi boldoggá s mások előtt kedveltté, ki lankadatlan szorgalommal

fekhetik

munkálkodik úgy saját, mint mások boldogulásán. Sth.

Ezen. 2/3.

VII.

Cserhalom.

/: Két főhőseinek jellemzése. :/

Az epikus költészet legfontosabb és legnagyobbszerű faja az eposz. Eposznak oly költeményt nevezünk, mely szorosan összefüggő, elmúlt eseménysort tárgyilagosan ad elő. Megkülönböztetünk nép és műeposzt; a műeposz tárgya szerint lehet nemzeti, romanthikus és vallásos eposz.

A romantikus

Eposzt író költőink közül nevezetes Vörösmarty, Arany és Csokonai.

Jelen esetben Vörösmarty „Cserhalom" szimű eposzát fogom tárgyalni; e költeményben a Cserhalomnál vívott csata van elmondva, melyben a magyarok részéről László, a kunokéról pedig Erbocz magasl~~ánnak~~ ki.

a

László jellemét és vitézségét harczi tetteiből ítéljük meg.

László ügyes kopjavető, s annyira erős, hogy ez ellen nem tudja útját elállani s rombolásában nem tudja feltartani.

Nevezetes kún vezér, kivel László megütközik, Kolbut, régi vitéz, kinek ártalmat hordoz eszében s nem kis erőt agg karjaiban, kinek a második ütésre ősz fürtei vérbe borúlnak. Béla dicső fia a holttestet megnézvén így szólt:

Mereszen harczolt bajnokiért az öreg tetemökre borúlt le,
Meg ne tiporjátok ti Biharnak gyermeki ő tet!

László-e tettével megmutatá, hogy gyöngéd is tud lenni.

A 2ik kún vezér Dember, kinek, midőn meglátja László-t:

„Haloványsága ülni az ifjú arczait és most
éltében legelőször ijed meg.

„László a nyakszirten ütöttet megsújtja lovastul
előről a nyomorult a völgybe, hat ölnyire lukvánn. Ebből látható, hogy Béla dicső fia, mily erős volt.

Az Ozullal vívott harczban, Ozulnak diadalra szokott vágása László-t megsebzé; erre így a királyfi így szólt:

„Ne örvendj véremen ellenség, fejedet vissza
érte hazámnak." s abban a pillanatban kettévágta Ozul fejét.

Itt két kitűnő dárdavető állott egymással szemben s László lett a győztes.

László katonái dülő-bárdja után, a hánok pedig az elől futnak.
Árbocz jeles hadvezért, ki Ételkével együtt, meglátván László üzőbe vette, s a legerősb daliával jobbja dúlja, emészti, és fárasztja sebekkel, míg nyergére rosszad s tündér vágyaiból a halál vészi által az omlót."
Szöghajú Ételke könyörögve kérte a fejedelmet, engedné meg, hogy temesse el Árboczot s ültethessen virágot a sírjára.
László kérdezte, hogy mi a győző jutalma; mire a láng azt mondá, hogy tisztelet.
Aztán Béla dicső fia Ételkét hazavitte atyjához, kit az öreg harczos könnyes szemmel szorít a keblére.
László ezen tette gyöngédségre, nemes s jó szíve vall.
László hatalmas alakjára mutatva, ijedve kérdi Ozul népe: „Ki az a hadi férfi közöttök,
Nagy s izmos, vállal magasabb a többi sereguél?
Mint mikor a vizek istenének, nagymelle kilátszik,
És elnéz hullámi fölött: László is azonkép
Vállastul magasan látszott a többi seregből,
És ha körülhordozta szemét, ellátta fölöttük.
László istenfélő királyfi, kinek szűz tiszta szivében

gyöngédségre

közöttök

él az erős Isten s a nemzeti ritka dicsőség.
A nagy dárdát, mit Kelendi két kézzel is alig tud felemelni, azt László félkézzel, játszva emeli fel.
Béla dicső fiának harczolását költőnk az Istenekhez hasonlítja:
„Nem villám vagy szélrohanás viadalba menése,
Oly az, mint, ha leszállana, lenne az égnek ura,
S emberi fegyverrel ha csatázna gonosz fiak ellen.
Árbócz nem kisebb vitéz Lászlónál; csak, míg László józan eszét vezeti s annak tanácsára hallgat, addig Árbocz magán nem tud uralkodni s szenvedélyének rabja s ez utóbbiból magyarázhatók meg tettei.
Árbocz nyilától, kit szerelem s harag üz csatára, esett el Bere, Szondi s majdnem Salamon is, de ez utóbbit az ölő dárdától megmenti az ősz Irnyei.
Árbocz ravasz ember, mert mindent elkövet, csakhogy Ételkével feleségül hazáját úgy szól hozzá:
„En pedig elviszlek tenger szigetébe keletre:
Szőzatosabb ott a csalogány, és berke viritóbb,
Lengedezőbb a szél, szebben tündöklik az ég is,
S kis csevetén nemesebb ízlés almái piríthnak.
Árbocz büszke, mert Ozúl leányát visszautasítja, azt mondván, hogy nem szabadulhat Ételkétől,

de ha gyáva vivó lesz, akkor Etelkét bárki bírhatja.
Ez utolsó szavai önérzetre vallnak.
A költeményben invocatio nincs; enumeratió-a mű közepén van, hol költönk megismerteti a magyar és kún vezéreket; egy énekből áll. Versmértéke: hexameter.
Ez epesz költői szépségekben gazdag, melyek a következők.

Ez költönk

Kötőszó

Alliteratió:

Hallani a harczot, melyet László kezde karczolt.
Kardra kerül a harcz s im a magyar ifjú királynak
Kardvasa villámlik legelől.

Ellentét:

Bús atya, honja egyes seregének még is örülő:
Hosszú lesz a rövid út a nagy meredekre vivónak.

Kötőszó-kihagyás.

Lejt, vigad, orditoz, zsákmányát hordja elébe
A szilaj ifjuság.

Fokozás.

Mondom azért, jöjj el, sőt fuss, a mennyire futhatsz.
Menne, rohanna, röpülne, de nem hagyhatja vezérét.

Hasonlat.

Mint áll a sas, mely fiat őriz fészkes üregben
S messzire, bár éhes, nem mer távozni fiától:
Úgy állott ő a sátorban csendes örömmel
És aggódással vele ott nénna szoborként,
S hajh! másérzéssel a szöghaji nyájas Etelke.
Mint mikor a naidas tetejét szél üzi, zavarja:
Úgy kevereg s mozog a kelevéz s kard.

Hyperbole.

Asszony nem szülhete ilyet,
Fej nem táplálá, hanem élt fenn illatözönnel;
Elkerülék őt a szelek, és harmatba fürösztő
Arczait a hajnal, s mert arczai szebbek azénál:
A hajnal csak azért lett szégyent valva pirossá.

Kérdés:

Hah! de mi csattog alant? mely nép rohanása közelget?
Még ki van, a ki merész karját Lászlóra kinyujtsa?

Szókihagyás.

Hallgass el bánatos érzés!

Felkiáltás.

Talpra vitéz!

Kellemes.

A rózsa megint be akarna borulni,
S nem tud, mert kebelét melegíti az ifjú veröfény,
Harmat leng levelén, és a völgy hüsszele ráfú;
Mind inkább kihalni szuntán s bimbója nyosolygóbb.

Megemlítendő még a nyelvművészi kezelése!

2/3

18.

Forrás: Jankönyvünk?

VIII.

Gyimesi vadvirág ismertetése.

/: Képszínmű 3 felvonásban. Írta: Géczy István. :/

A színi művészetek kifejlődése műveltséget kíván; s mint műveltség-terjesztőnek, fontos szerep jutott a színháznak, mely a nyelv művelésében és terjesztésében áll. A színház továbbá fejleszti, finomabbá teszi a népek ízlését. Daczára annak, hogy a színház, mint műveltség-terjesztő, csak az utóbbi időben nyert oly nagy kedveltetést, ennek oka az, hogy régebb Thalia papjait megvetették, kigúnyolták.

Színmű-íróink közül nevezetes: Szigligeti Ede, Toth Ede, Csiki Gergely, Csepregi s Géczi.

Jelen esetben Géczinek „Gyimesi vadvirág" czímű népszínművét fogom tárgyalni, melynek tartalma következő:

Rezsnek Magdolna szerette Fábián Gyurkát s ezt be is bizonyítá, mert a jonó bálon mellette ült s a gyászolyosban vele tánczolt; s mégis, Fábián ellenségének, Balánka Juczának lett a felesége. Ezért Fábián szemrehányást tett Magdolnának az eskűvő napján, mire Magdolna ezt mondá:

„Azért nem lettem a kedved felesége, mert anyja gyalázatba akart keverni, hogy hazakerült apámnak arczába vághassa:

Nagy örömre jöttél haza,
Lányod a fiam szeretője."

Hallottam még azon gyűlöletről is, mit kedved anyja irányunkban táplált s átöntötte kedvedbe is már az anyai tejjel; mindezeket még jókor tudtam meg, becsületem még megmenthettem s nem talpig becsületes férfi szeretett meg — ezért lettem felesége Balánka Zsuzsinak.

Fábián Gyurka és Balánka Jucz egymás ellenei lévén, igyekezték minél erősebb lobot állani egymáson. E közben Balánka Mária szerelmet vallott Fábián Gyurkának, miről később az utóbbi teljesen megfeledkezett, mi Máriának számtalan könnyet csalt szemébe; egy ily alkalommal Balánkáné meglepte Máriát, kinek elsírta bánatát s kit Magdolna igyekezett vigasztalni. Balánkáné találkozván Fábiánnal, szemrehányást tett csapodár voltáért. Ez utóbbi eskűvel fogadá, hogy Máriát oltárhoz vezeti, mire Magdolna örömében megcsókolta Fábiánt. Balánkánénak e tettét ira megtudván, házától elűzte; de ő tűrt, mert az vigasztalta, hogy Mária boldog lesz.

Fábián Gyurka mindig zene mellett vigadott s sok adóssága miatt házát végre elárverezték, mit Balaúra Jure vett meg; de házát Balaúra nek visszadá, hogy ellenivel, nem mint tönkrementtel, hanem, mint magához méltóval verekedhessen meg. Ekkor Fábián megvonadá jóltevőjének, hogy Balaúné a feletti örömében csókolá meg, mivel megígérte, hogy Máriát elveszi. Erre Balaúra kibékült Fábiánnal s együttmennek Balaúné fölkeresésire. Magdolna bánatában öngyilkos akart lenni, de atyja ebben azt meggátolta. Balaúné férjének megbocsát s Fábián Gyurka elveszi Máriát.

A népszínműnek nevezetesebb alakjai a következők:

Balaúra Jure és Mária, Fábián Gyurka, Prezsmer Magdolna s Törpe Loura.

Balaúra Jure: indulatos:

„Most azonban, hogy így állunk egymás mellett, szemedből a bosszú, az enyémből a visszafojtott indulat villog ki, tiporj le hát ha birsz, egy szavad nyomorultabbá tehet az útszéli koldusnál." /: Így szól Fábián Gyurkához. :/

Megfontolva tesz mindent, mindennek meggondolja a végét s ezért a földre tiport Gyurkának kezéből a kést csak kivevi, de nem mártja véribe.

Féltékeny: /megragadva Magdolna kezét/ „Igaz a mit az ember mondott?"

Önérzetes: Fábián Gyurkának visszaadja házát, hogy ellenivel, nem mint tönkrementtel, hanem, mint magához méltóval verekedhessen meg.

Balaúra Mária: higgadtan gondolkozó:

/: titkolva kéri Jurét /. bátyám, csendesülj!"

Titkolódzó: „Ah csak Jurének ne szólj; hisz úgy őrzött, mint szeme fényét, mint" csapás lenne rá, ha megtudná szégyenemet!"

Fábián Gyurka: hirtelen természetű":

„Mért ne állana! Nem voltam én soha a Szeredai sárga ház bárója."

Bosszuálló: „Most esküszöl örök hűséget Prezsmer Magdolna, vigyázz, mert a hamisesküt karjaimba szerget még!"

Nagyról sokat hivő: „Ez a bün édes reménnyel biztat, aztán igaza van, ne hordjak olyan fent a fejüket, megmutatom, hogy enyém annak a lányuak szive, akár ki is köti be a fejét, keblemre ölelem és eldobom a mikor akarom."

Elvetemült s ezért társai maguk közül kizárják a karjait küszöbölni a plébános tanácsára.

Prezsmer Magdolna: önérzetes:

„Kelmed beszél így? Kelmed mer engem vádolni?"....

Szorgalmas: „Míg kelmed álmodozott, addig édes apámmal 50 kecském összeszedtették és behajtók

a kigyelmed eszterájába!"
Nemes lelkü, mert szenved, csakhogy Máriát boldogithassa:
„Imádkozzék értem, hogy Magdolnát feltalálhassam!"
(U. i. Magdolnát nőzéstől, csavargástól, részegeskedéstől, kéretlen bókoktól szenvedett.)
Szülőit tisztelő /: kezet csókol :/ hozta az Isten
apám iram!"
Törpe Csura /harangozó/ typikus alak; mindig a kocsmában ül; felesegitől fél; mindenre azt mondja:
„Hászen hát, éppeg hát, hászen hát, éppeg hát...
Megindító jelenet ott van, hol Fábiánné bosszuérzetében ellenségit ártatlanúl vádolja.
A szinmü 3 felvonásból, s 14 jelenetből áll; alakja párbeszédes próza. Nyelvezete a nép kiejtésén alapszik.
Géczynek e darabja a legjobbak közé tartozik s ezt bizonyitja az, hogy pályadijjal lett kitüntetve; e szinmüben hiven és a kornak megfelelően vannak a személyek jellemezve, annyira, hogy, a ki egy pár népszinmüvet átolvas, abból teljesen megismeri a magyar nemzetet s az irók tehetségét.

Átnézte: Strobel Alajos.

2/3.

IX.

Az én legkedvesebb irom.

Az emberiség hova tovább mind jobban müvelődik. A müvelődés irodalmunk fellüjitásával s jeles irók remek müveinek köszönhető.
Magyar regényt iró költőnk közül nevezetes Jókai, kinek jeles munkája „Az Uj Földesür".
A regény cselekvénye a forradalom utáni évek-játszódik. Alapeszméje: megmutatni, miképpen lesz e haza, azoknak is hazája, kik ellene harczoltak.
Az uj földesür, Stukerschmidt, ki gazdag lovag; leányai Hermin és Aliz.
Stukerschmidt Erzsit elveszi Garamvölgyi

21

Hadár, ki fogságából nem rég szabadula ki.
Garamvölgyi Ankerschmidt Ádámot, kit ellenfél nélkül képviselőnek megválasztanak, Ankerschmidt üdvözli először, mint olyat, ki hazája boldogulását nagyban előmozdítá.
Straff bécsi kémkedő; először Garamvölgyihez megy, jeles hazafinak mutatja be magát; de Garamvölgyi elutasítja. Ennan Ankerschmidhez megy, hol bebizelegve magát, menedéket talál.
Innen szövi árukodása fonalát, mit A. megtudva, házától elüzi. Straff boszuból megszökteti Hermint s reméli, hogy még felesége vagyonát is kezéhez kaparíthatja.
De a végrendelet, tervének végrehajtásában, meggátolta őt; mire ő bosszuból, durvaskodott nejével szemben.
Hermin, testvére közbenjárása folytán, atyjának házába visszatér, hol nagy örömmel fogadják őt.
Az atyai házban egészsége helyre állott s olyanná lett, mint volt.
Straff, hogy apósától pénzt csikarhasson ki, nejét követelte vissza.
Hermint e gondolatok, hogy Straffnak ismét neje lesend, napról napra mind jobban

sorvasztották s ez volt halála oka is.
Kimondhatatlan fájdalom fogta el erre Ankerschmidt szivét. Szép ravatalt állittatott fel s a látogatók serege egész nap özönlött a házához. Garamvölgyi közbenjárása folytán leányát oly helyre temették el, mely a Tisza áradása ellen biztosítva volt. E helytől sokáig nem lehetett távol, mert drága rögök kötötték őt oda.
Jókai Mór, mint regény iró nevezetes, mert a leirásban páratlan. / Pl. leírta a viz áradását a fenti és „kárpáthy Zoltán" czimü regényekben; leírta a „Szent-Anna" tavát is, mely művében szép „diszitő" jelzőket használ. Általában: leírása nem hosszú s abban a főbb pontok magaslanak ki.
Stilusa gördülékeny, nem fárasztó s valósággal mozgalmas.

3.

ACADEMIA R. S. ROMANIA
BIBLIOTECA
FILIALA CLUJ

ACADEMIA R.S.R.
FILIALA CLUJ-NAPOCA
BIBLIOTECA
Nr. Ms. II. 2118 / P 1975

FINIS